

THE TEMPLE OF SHILOH: IMPORTANCE, MEANING, SACRED SPACE

TEMPLUL DIN ȘILO: IMPORTANȚĂ, SEMNIFICAȚIE, SPAȚIU SACRU

IONEL MORARIU*

ABSTRACT. The House of the Lord or the Temple of Shiloh is the spiritual reference point of the new nation formed in Canaan. Even if it is not found in the divine decrees as a commandment, as was the Tabernacle of Moses, or as a permission, as was the Temple of Solomon, this however represents the transition between the two, in a period of formation and settlement of the Jewish as a nation. Within it, the only sacred element seems to be only the Ark of the testimony, thus missing the whole ceremonial of Leviticus-Numbers, which emphasizes the interest we should have in its importance in relation to the Jewish people. It is their place of pilgrimage, at least once a year, the place where political and religious leaders seek divine guidance, the place thus constituted in the minds of nations as a sacred space, becoming the spiritual center of the people, where they had the guarantee of divine presence, thus acquiring unique and sacred meanings.

KEY WORDS: Shiloh, temple, Joshua, judges, Tabernacle

Introducere

Perioada cuprinsă între Tabernacol și construirea Templului lui Solomon este prea puțin explorată din perspectiva sentimentului religios al israeliților pe de o parte, iar pe de altă parte din punctul de vedere al locurilor lor sacre. De aceea, articolul de față își propune să sondeze amprenta pe care Șilo, ca locație sacră, a lăsat-o asupra reflexului cultic al închinării evreilor în această perioadă de tranziție, analizând diferite instanțe în care Șilo a avut impact asupra vieții spirituale sau naționale a poporului. În demersul nostru vom aborda problema în trei mari dimensiuni, suprapuse peste trei perioade istorice consecutive, respectiv vremea lui Iosua, a judecătorilor și a lui Samuel.

Șilo în vremea lui Iosua (Iosua, capitolele 18-24)

După campaniile de cucerire ale evreilor sub conducerea lui Iosua, capitolul 18, care, conform lui Donald G. Schley, a fost inclus într-un document

* IONEL MORARIU este doctorand în teologie la Universitatea „Aurel Vlaicu“ din Arad, România. E-mail: ionel.morariu@gmail.com.

preoțesc cuprinzând capitolele 14-19 și 21, apare oarecum grefat în restul narațiunii cărții și prezintă o imagine mult idealizată asupra noilor teritorii (Schley 1989: 104-109). În capitolul 18 ne este prezentat Șilo drept centru cultic al poporului, situat în depresiunea fertilă dintre Betel și Sihem, în ținutul lui Efraim (Walton, Matthews și Chavalas 2014: 254). Alegerea lui Șilo ca loc de adunare a poporului, unde s-a instalat inclusiv Cortul Întâlnirii, se datorează centralității sale geografice pe teritoriul tribului Efraim (Woudstra 1981: 270). Chiar dacă narațiunea din capitolul 18 și următoarele se ocupă îndeosebi de aspecte administrative, respectiv de împărțirea țării pentru semințiile rămase, atmosfera are un puternic impact cultic și religios prin prezența Cortului în mijlocul evreilor (prima mențiune a Cortului Întâlnirii în cartea Iosua): toate acțiunile importante gravitează în jurul lui și sunt validate de el ca venind în concordanță cu voia lui Dumnezeu (Hess 1996: 289). Mai mult, Howard îl citează pe Koorevar și arată că nu doar voia lui Dumnezeu se manifesta în acest loc, ci însăși prezența Sa, conform Levitic 26:11-12 și Deuteronom 12 (Howard 1998: 359).

Prin urmare, importanța lui Șilo este cultică, religioasă și spirituală. Reluând ideea importanței Cortului Întâlnirii în mijlocul adunării copiilor lui Israel, remarcăm realitatea prezenței lui, chivotul însoțind permanent cortul. Dacă aducem în discuție ideile desprinse din Exod 25:8 și Exod 27:21, este clar că oriunde era așezat Cortul și Chivotul, prezența lui YHWH era și ea acolo, ceea ce însemna că Șilo era locul de întâlnire dintre Dumnezeu și popor (Woudstra 1981: 270).

O altă realitate cultică ce emană din amplasarea Cortului la Șilo o reprezintă încărcătura spirituală pe care poporul o primește, în consecință, respectiv faptul că devin o „comunitate de închinare în relația cu YHWH“ (McConville și Williams 2010: 73). Astfel se realizează transferul sacralului de la divinitate la popor și asumarea sacralității prin împlinirea condițiilor cerute de YHWH, pentru ca prezența sfântă să se manifeste în mijlocul lor. Cu alte cuvinte, amplasarea Cortului la Șilo marchează semnificativ împlinirea chemării sau a destinului evreilor în Canaan ca Țară Promisă (McConville și Williams 2010: 73).

Spațiul sacru de la Șilo a declanșat un sentiment atât de puternic în manifestarea cultică a poporului (o sumă de triburi ale lui Israel), încât simpla intenție a unora de a construi un alt altar a iritat națiunea până la punctul în care s-au pregătit de război civil (Iosua 22:9-34). Episodul este crucial, pentru că subliniază și acutizează unicitatea lui Șilo nu doar ca loc sacru, ci unicul loc sacru. Argumentul de bază este adus în discuție de McConville, care, pornind de la Deuteronom 12:5, observă că pentru evrei locul sfânt „nenumit“ se materializează la Șilo și primește funcțiile unicului spațiu sacru în care se poate manifesta prezența divină, prin amplasarea Chivotului în mijlocul Cortului Întâlnirii (McConville și Williams 2010: 73). Woudstra întărește

argumentul și afirmă că „era interzisă alegerea arbitrară a locurilor de cult fără autorizație divină“ (Woudstra 1981: 317), respectiv dacă lipsea Chivotul dintr-un loc cu asemenea prerogative.

În tot ritualul cultic validat prin prezența divină la Șilo, ceea ce totuși frapează, și este descris ca diferit de vremea lui Moise, este modul în care Iosua caută călăuzire divină. Conform textului din Exod 33:11, la închinarea din Cortul Întâlnirii, Moise vorbea cu Dumnezeu față în față (versiunea NTR a Bibliei), „așa cum vorbește un om cu prietenul său“. Douglas Stuart subliniază că dialogul acesta nu este cu nimic diferit de al lui YHWH de la Sinai, ceea ce accentuează prietenia sacră cu Moise, la care Iosua a asistat de pe poziții favorabile, observând îndeaproape această relație unică (Stuart 2006: 697). Mai târziu, când Iosua (custodele Cortului Întâlnirii) devine liderul poporului, deși știa foarte bine cum dialogase mentorul său, Moise, cu Dumnezeu, adoptă o metodă inedită: trage la sorți. McConville aduce o mențiune importantă legată de cultul religios care se sedimentează în conștiința poporului prin direcția și precedentele trasate de liderii lui, și arată că o astfel de procedură este formală, dacă nu chiar arbitrară, pentru că locul unde se putea căuta voia lui Dumnezeu va fi neîndoielnic de acum încolo Cortul Întâlnirii (McConville și Williams 2010: 74).

O altă părere despre necesitatea de a trage la sorți este a lui Davis Dale Ralph, care susține că „aruncarea sorțului“ nu era o acțiune neapărat funcțională, dar se impunea, fiindcă prin ea Iosua se degreveză de responsabilitatea împărțirii teritoriilor, alocarea lor rămânând la discreția lui YHWH, ca ulterior să evite nemulțumirile în triburile lui Israel (Davis 2006a: 140). Aruncarea sorțului devine astfel modalitatea deja întipărită în manifestarea cultică a lui Iosua, iar precedentul este episodul pedepsirii păcatului lui Acan (Iosua 7:13-15), când însuși YHWH sugerează această practică.

Sunt de menționat două aspecte legate de sacralitatea și ritualul cultic de la Șilo: unul este tradițional, legat de închinarea exclusivă de la Cortul Întâlnirii, și celălalt inovativ, legat de schimbarea formală a interogării voinței divine. Se poate conchide astfel că, atât timp cât procedura, oricare ar fi ea (cu condiția să se încadreze în limitele generale ale preceptelor divine), se efectuează în proximitatea Cortului, rezultatul reprezintă răspunsul divin. Prin urmare, în cazul lui Iosua observăm concentrarea asupra mesajului primit, și mai puțin asupra ritualului moștenit. „Aruncarea sorțului“, făcută într-un loc sacru, devine astfel mijlocul de a afla voia lui Dumnezeu, cu atât mai mult cu cât practica a dat rezultate și în cazul lui Acan.

O a doua mare importanță a lui Șilo ține de identitatea națională materializată în demersuri politice, administrative și sociale. Realitatea frapantă în contextul acesta este faptul că toată viața socială a națiunii este concentrată la ușa Cortului Întâlnirii. Nu doar închinarea sau aflarea voinței lui

Dumnezeu se derulează la Cort, ci și aspecte ce țin de domeniul profan, precum cartografierea țării sau împărțirea ei între seminții. Alăturând dimensiunea sacră și profană a identității poporului ca națiune, devine clar că viața lui socială gravitează în jurul sacrului și este puternic influențată de el.

Revenind la capitolul 18 din cartea Iosua, Woudstra propune ca prim scop al concentrării națiunii în jurul Cortului la Șilo faptul că acesta era elementul de unitate a poporului, definit în opoziție cu tendințele de dezintegrare națională ale „iosifiților“ din capitolul 17, unde interesul personal primează asupra interesului național (Woudstra 1981: 270). Coroborată cu ideea că sacrul dădea unitate națională și socială, nevoia de a schimba locul de întâlnire al evreilor de la Ghilgal (unde identitatea națională a fost „atacată“ de gabaoniți și mai târziu de „iosifiți“, vezi Iosua 9:6) la Șilo este plauzibilă. Șilo devine astfel locul „proaspăt“ de închinare, neîntinat de tendințe de dezintegrare națională, și poartă amprenta cultului sacru de la Cortului Întâlnirii, fiind locul ideal de organizarea administrativă a țării.

Din acest punct de vedere, calitatea lui Șilo de „capitală“ administrativă este validată prin mandat divin. Mc Conville propune următoarele realități în legătură cu Șilo (McConville și Williams 2010: 73-74):

Prezența lui YHWH în mijlocul poporului;

Dumnezeu este stăpânul (proprietarul) întregului pământ, singurul în măsură să dea o moștenire lui Israel;

Organizarea teritorială a țării la Șilo este simbolul mandatului divin de supunere a pământului (în scop creativ, și nu pentru exploatarea sau epuizarea resurselor).

Tot în sensul unității și identității naționale poate fi privit și episodul din Iosua 22 (Hess 1996: 317): cele două seminții și jumătate ale evreilor (transiordanienii) construiesc un altar „de aducere aminte“ a faptului că granița naturală a Iordanului nu-i delimitează de frații lor. Dusă la extrem, ideea unității naționale transcende teritoriile geografice și reafirmă identitatea acestor seminții (Hess 1996: 317). Problema unității este tranșant gestionată de triburile lui Israel pe linie cultică, și sunt pregătiți inclusiv de război civil. Ideea că aceste seminții ar putea aduce atingere identității naționale este atât de marcantă în conștiința populară la vederea altarului care concurează cu cel de la Șilo, încât doar explicațiile foarte amănunțite ale liderilor transiordanienilor îi opresc de la acțiuni reprobabile. Transiordanienii folosesc intenționat „un limbaj puternic confesional“ (Iosua 22:22) pentru a-și argumenta poziția națională, gest perceput ca act de închinare profundă (McConville și Williams 2010: 84), care va și aplana conflictul cu celelalte triburi. Gestul lor de reafirmare a unității naționale fusese înțeleș greșit, iar acțiunile la care ar fi putut duce ar fi fost regretabile de ambele părți. Situația subliniază din nou importanța dată de evrei unității

dintre seminții, liantul fiind de natură cultică. Este ironic faptul că un gest înspre unitate a fost interpretat ca fiind tocmai opusul (Howard 1998: 405). După elucidarea misterului, simbolistica altarului de la Iordan este bine definită pe ambele maluri, iar monumentul construit devine emblema unității naționale mai mult decât a celei teritoriale. În sensul acesta, Mc Conville arată că „transiordanienii apelează în mod eficient la tema memoriei și perpetuării ca națiune unită“ (McConville și Williams 2010: 84).

Șilo în vremea judecătorilor

Dacă în perioada lui Iosua, Șilo fusese o locație marcantă în viața poporului Israel, se pare că în perioada judecătorilor însemnătatea lui s-a diminuat considerabil, națiunea fiind oarecum împărțită ca perspectivă asupra spațiului sacru în care putea intra în comuniune cu Dumnezeu.

Episodul în care apare Șilo în cartea Judecători are precedent în capitolul 19, care prezintă drama personală a unui levit și răutatea unora din seminția lui Benjamin. Astfel, spune Trent, textul din Judecători 19:22-26 prezintă canaanizarea acută a lui Israel (în Butler 2009: 455, idee confirmată de Block), iar paralela cu Geneza 19:1-11 este mai mult decât evidentă: Ghibea este percepută ca „Nouă Sodomă“ în teritoriul lui Benjamin, adânc depravată moral (Davis 2006b: 208). Dale propune să vedem păcatul acestor evrei ca „declarație de independență“ față de Dumnezeu (în Davis 2006b: 211); dacă poziția aceasta este imaginea de fond, depravarea fiilor lui Belial din Ghibea este, practic, punerea în scenă a sentimentului național total eronat față de legea lui Moise. Sentimentul național, care ar fi trebuit să fie în deplină armonie cu Legea lui Dumnezeu, se diminuează rapid și este ușor de depistat la începutul capitolului 21 din cartea Judecători. Block observă că liga evreilor era foarte permisivă față de căsătoriile canaanite, dar foarte drastică față de frații lor beniamiți, interzicând orice legături de căsătorie cu ei (Block 1999: 569). Totuși, în tot acest tablou dramatic observăm o fărâmă de sentiment religios, dilema lor fiind dată de faptul că nu sunt de acord ca beniamiții să se căsătorească cu femei din Canaan, dar nici nu le pot da fetele lor de soții, din cauza jurământului făcut (Block 1999: 569). Prin urmare, Boling conchide just că interzicerea căsătoriei cu beniamiții pare mai mult o chestiune de jurământ, nu de pietate (Boling 2008: 291).

În contextul acesta, importanța lui Șilo este mult diminuată față de imaginea lui din vremea lui Iosua și păstrează doar reminiscența trecutului, fără semnificația sacră de odinioară. Din acest punct de vedere, Șilo din vremea judecătorilor concurează puternic cu Mițpa și Betel, la rândul lor locuri preferate de evrei pentru întâlnirile naționale sau religioase. Potrivit lui Dale, însuși scriitorul cărții Judecători este impresionat de numărul mare de israeliți care se adunau la Mițpa (vezi capitolul 20), această ligă fiind „o unitate a lui Israel împotriva lui Israel“ (în Davis 2006b: 213). Chiar dacă nu

trecuseră multe generații de la Iosua, marele conducător al israeliților, cel prin a cărui conducere Dumnezeu le-a dat Canaanul copiilor lui Israel, unele mecanisme instaurate de el au fost deja abandonate: dacă Iosua preferase Șilo pentru convocarea națiunii, liderii actuali preferau Mițpa.

Un alt candidat serios ca loc de adunare în raport cu Șilo este Betel. În Judecători 20:26-27 există detalii edificatoare în acest sens, confirmând că pe vremea judecătorilor Chivotul se afla la Betel, și unde era Chivotul aveau loc ritualul sacru de închinare, jertfele și lamentațiile. Chiar și după războiul civil, israeliții nu se adună decât la Betel, unde poporul, aflat în proximitatea Chivotului, intră în prezența lui Dumnezeu. Totuși, comportamentul lor lasă de dorit și arată că religia lor a devenit sincretică, o reminiscență a adevăratei închinări din vremea lui Iosua și a lui Moise.

După dezastrul din capitolul 20, lamentațiile poporului nu sunt după ajutor, ci de doliu. Durerea lor este, însă, ironică și paradoxală: deși cer părerea lui YHWH în ce privește pedepsirea beniamiților, nu așteaptă dispoziții divine clare, ci își pun în practică planurile pripite, iar după consumarea dramei îndrăznesc să-L chestioneze pe Dumnezeu despre ineditul evenimentului (Butler 2009: 455). Mai mult, Block duce mai departe ideea și conchide că tonul folosit de evrei înaintea lui YHWH este acuzator, de protest (Block 1999: 570), forțând mâna lui Dumnezeu și aruncând vina asupra lui YHWH (Block 1999: 572) pentru a-și justifica faptele (Block 1999: 571), dar Dumnezeu nu se lasă atras în jocul lor meschin. YHWH tace, chiar dacă înainte de luptă vorbise poporului, ceea ce îl determină pe Trent să reia ideea lui Webb că, dacă în episodul anterior Dumnezeu i-a pedepsit vorbind, acum îi pedepsește tăcând (Butler 2009: 455).

Diminuarea sentimentului religios al națiunii, indiferent de locul sacru în care se aduna, este subliniată de Trent, care consideră că salvarea de la pieire a unui trib din Israel nu ține neapărat de providența divină sau de decizia lui YHWH, ci de talentul lor de a găsi lacune în lege (Butler 2009: 456). Spațiul sacru, oricare ar fi el, este greșit înțeles de israeliți, ceea ce presupune alterarea sentimentului lor religios cu mult timp înainte de evenimentele din ultimele capitole ale cărții Judecători. În ansamblu, demersurile liderilor triburilor lui israel de la Betel, din prezența Chivotului Legământului, sunt discutabile. Chiar dacă din punct de vedere legal (în litera Legii), logica lor pare justificată, din punctul de vedere al dimensiunii morale (spiritul Legii) este îndoielnic (Block 1999: 574). Odată decizia luată, acțiunea se mută de la Betel la Șilo. Se schimbă scena, iar conotațiile spirituale se accentuează. Pe parcursul evenimentelor generate de drama din capitolul 19, israeliții „marcheză” cele trei locuri de importanță națională: fac jurământul la Mițpa, decid să revitalizeze seminția beniamiților la Betel și pun în practică decizia la Șilo.

Potrivit lui Block (1999: 575), decizia de a-și rezolva problemele la Șilo are dublă valență:

Șilo era neutru din punct de vedere militar;

în conflictele anterioare, Mițpa și Betel fuseseră lagăre militare pentru beniamiți;

Șilo rămâne în final principalul centru religios.

În felul acesta, chiar dacă nu sunt interesați cu adevărat de poziția lui YHWH, fiindcă mută acțiunea la Șilo, evreii își validează spiritual deciziile. Potrivit lui Trent (în Butler 2009: 459), odată cu versetul 12 din capitolul 21, Chivotul Domnului este mutat de la Betel la Șilo, prin urmare privim ca justă și poziția lui Block, mai ales că acțiunea are loc în timpul unei sărbători religioase. Aici părerile teologilor sunt împărțite: unii susțin că sărbătoarea de la Șilo nu ar fi fost închinată Domnului, iar alții că, dimpotrivă, a fost închinată lui YHWH și au și argumente pentru asta, printre ei fiind Block și Trent. Block sugerează că sărbătoarea a fost închinată lui YHWH și legată de recoltarea strugurilor, din moment ce beniamiții s-au ascuns în podgorii (Block 1999: 580), dar că degenerase și primise accente canaanite (Block 1999: 578): niciunde în legea lui Moise nu se stipula ca fecioarele să danseze înaintea Domnului. Butler, încurajat de Wong, crede că este vorba despre Sărbătoarea Corturilor (Butler 2009: 463).

În contextul acesta, paradoxul acțiunilor evreilor se acutizează. În mijlocul unei sărbători religioase apelează din nou la violență ca remediu pentru suferința lor, deși violența a sfâșiat o țară întregă înainte (Butler 2009: 457). Agresiunea de la Șilo este și mai meschină, prin faptul că încearcă să se justifice, să intre în legalitate. În felul acesta, bătrânii lui Israel sunt practic forțați să se identifice cu infractorii (beniamiții) în ce le privește pe fecioarele din Șilo (Butler 2009: 466): ceea ce făcuseră beniamiții unui levit, face acum națiunea întregă pentru beniamiți (Block 1999: 584). În concluzie, șiretenia și imoralitatea, orchestrate de bătrânii lui Israel, sunt catalogate de Block ca fiind o „comedie a legalității“ (Block 1999: 581) și exprimă clar faptul că sentimentul religios al evreilor este puternic afectat și spațiul sacru greșit înțeles, pe fondul unui sincretism cu puternice influențe canaanite, totul impregnat în conștiința oamenilor de rând precum în conștiința liderilor și bătrânilor poporului. Ni se prezintă o generație de israeliți fără discernământ spiritual, care cel mult copiază formal strategiile încununate de succes ale predecesorilor (Butler 2009: 464), fără a le înțelege sensul, fără a aprecia semnificația și importanța spațiului sacru: „ospitalitatea, războiul, dreptatea și politica lui Israel se degradează din cauza orbirii morale și perversității poporului (inclusiv a leviților și a bătrânilor), a funcționării defectuoase a instituțiilor sale“ (Butler 2009: 456).

Șilo în vremea lui Samuel

Odată cu apariția lui Samuel pe scena religioasă și politică a națiunii Israel, observăm o nouă direcție de închinarea și religiozitatea poporului. Vorbind despre importanța spațiului sacru de la Șilo, nu putem să nu remarcăm încă din primele capitole din 1 Samuel că este subliniată de autor întâi la nivel personal, și apoi la nivel național. O altă perspectivă asupra subiectului poate fi că autorul se folosește de exemplul unei familii aparent oarecare din popor, îi prezintă evoluția în relație cu Șilo și subliniază importanța divină a acestui loc sfânt.

Oricare ar fi optica asupra lui Șilo din vremea lui Samuel, cert este că, în comparație cu accepțiunea poporului din vremea judecătorilor, în Israel exista acum cel puțin o familie pioasă, care prin comportament recuperează valorile pierdute ale închinării din vremea lui Moise și Iosua. Astfel, Bergen îl numește pe Elcana un „yahvist pios“, în opoziție clară cu evreii din cartea Judecători (Bergen 1996: 64).

Analizând-o în context, poziția lui Elcana constrastează cu clasa sacerdotală a vremii. Pioșenia lui, materializată în eforturile constante de a călători periodic la Șilo, precum și importanța acestuia în viața familiei lui, contrastează cu percepția asupra locului sfânt și cu atitudinea copiilor lui Eli, preoți la Șilo. Implicit vedem că Eli, persoană publică și om recomandat pentru educarea sacră a poporului, eșuează nu doar în fața națiunii, ci și a familiei (Bergen 1996: 64), diferență imensă față de viața evlavioasă și consecvența omului de rând (Baldwin 1988: 54). Prin urmare, extrapolând comportamentul lui Elcana la întreaga națiune, evlavia nu este a clasei sacerdotale, ci este o moștenire a fiecăruia în parte. În sensul acesta, sărbătoarea la care participă Elcana anual nu este națională, ci familială (Tsumura 2006: 108). În mod clar, tradiția locului sfânt a dăinuit peste generații în familia acestuia. Din acest punct de vedere, importanța lui Șilo la nivel național rămâne un reper și o constantă în comparație cu celelalte centre de adunare a poporului.

Din istoria personală a lui Elcana putem lua repere în legătură cu importanța și semnificațiile lui Șilo în popor. Înainte de toate susținem ideea lui Bergen, potrivit căreia în vremea în care Eli a fost preot al Domnului la Șilo, și poate chiar înainte de Eli, Cortul Întâlnirii a fost extins și a primit o structură arhitecturală permanentă (Bergen 1996: 65), ceea ce ne ajută să creionăm percepția poporului asupra locului sfânt și totodată sentimentul identității lui naționale. Ideea este dusă chiar mai departe de Baldwin, care subliniază (citându-l pe Yohanan Aharoni) că Templul din Șilo era acum o construcție solidă (Baldwin 1988: 69), nu imaginea efemeră a unui cort.

În primul rând, dacă ne referim la Șilo ca loc sfânt, extinderea și transformarea Cortului într-o structură permanentă ne duce la concluzia că în mentalitatea poporului doar Șilo era locul de închinare. Într-un fel, ei au consacrat în mod indirect locul sfânt în care au așezat Chivotul Legământului.

Din acest punct de vedere regăsim la Șilo o clasă sacerdotală bine delimitată de restul poporului, cu un anumit statut, inclusiv cu un anumit ritual, însă de cele mai multe ori corupt în raport cu Legea lui Moise.

În al doilea rând, identitatea națională a evreilor pare să se fi consolidat, pentru că nu se înregistrează nemulțumiri ale poporului legate de Șilo ca loc sacru. Chiar afirmația că Eli este preot în Templul Domnului (1 Samuel 1:9) reprezintă o dovadă suplimentară înspre ideea de unitate. Căpeteniile poporului trec în anonim față de situația din cartea Judecători, iar poziția lui Eli ca lider spiritual se consolidează. Modul în care îl prezintă autorul cărții 1 Samuel este edificator. Prima referire la Eli îl găsește stând pe un „scaun lângă unul dintre ușorii Templului Domnului“ (1 Samuel 1:9). Poziția este una de onoare, de conducere, o poziție de lider. Bergen crede că Eli are astfel autoritate asupra poporului, putând fi simultan judecător al națiunii și protector al închinării (Bergen 1996: 67).

Pe de altă parte, Tsumura vede în poziția lui Eli un semn de onoare față de ceilalți, care stăteau direct pe pământ (Tsumura 2006: 116). Extinzând comparația, importanța indirectă a lui Șilo asupra poporului este imensă. Șilo reprezintă pentru națiune mai mult decât un loc cultic: este emblema națională, locul de adunare al poporului, spațiul unde se iau decizii pentru națiune și de unde se primește călăuzire divină. Templul (sau Cortul de la Șilo) are astfel dublă funcționalitate: pe de o parte este un loc sacru, unde se aduc jertfe și unde închinarea se aduce lui Dumnezeu, iar pe de altă parte este spațiul legislativ al poporului, unde oamenii vin la Cortul Întâlnirii și pentru a primi călăuzire în diferite aspecte juridice.

În contextul acesta apare Samuel pe scena națională a lui Israel. Figura lui este marcantă, în capitolul 3 numele său apărând nu mai puțin de 24 de ori (Tsumura 2006: 173). Este interesantă și poziția sa în comparație cu a lui Eli. Dacă pe Eli îl găsim inițial așezat pe un scaun, la intrarea în Cort (1 Samuel 1:9), semn că este o căpetenie importantă în Israel, pe tânărul Samuel îl găsim dormind în Templul Domnului, lângă Chivot (1 Samuel 3:3). Bergen vede în această imagine implicații spirituale profunde, care anticipează poziția de lider spiritual a lui Samuel. Imaginea lui Samuel în proximitatea Chivotului îl poziționează corect nu doar din punct de vedere spațial, ci și spiritual, mai aproape de Tronul lui Dumnezeu (Bergen 1996: 86). Dacă Eli este prezentat în raport cu statutul său în fața poporului, Samuel este prezentat în raport cu statutul său în fața lui Dumnezeu, iar faptul că locuiește în Templu, locul de pelerinaj al evreilor, îi favorizează imaginea publică, până acolo că poporul îl recunoaște ca profet al Domnului (1 Samuel 3:20), când „revelațiile divine erau rare“ (Bergen 1996: 85); astfel, pentru prima dată după Moise, națiunea are un profet de aceeași anvergură (Bergen 1996: 87).

Imaginea este sugestivă în legătură cu reforma spirituală pe care o va face Dumnezeu în Israel și care-l va avea ca subiect principal pe Samuel. Remarcă în acest cadru planul și suveranitatea lui Dumnezeu în îngăduirea conflictului dintre evrei și filistenii, o criză națională fără precedent în istoria lui Israel, când Chivotul este capturat de dușmani. Practic, YHWH se folosește de acest eveniment pentru a schimba paradigma spațiului sacru din Israel.

Conflictul cu filistenii îi surprinde pe bătrânii lui Israel acționând ca părinților lor din Judecători 20-21. Același sentiment al manipulării lui YHWH apare în 1 Samuel 4, unde bătrânii (sau căpeteniile) poporului, care intră deodată în scenă, încearcă manipularea sacrului prin obiectul central al închinării lor: Chivotul (Tsumura 2006: 187). Ideea este îmbrățișată și de Bergen (1996: 89), care însă merge mai departe și spune că, din moment ce Dumnezeu prevestește căderea lui Eli din cauza neascultării fiilor lui, preoții la Templul Domnului, eșecul evreilor înaintea filistenilor și capturarea Chivotului pare să fie cauza neascultării (Bergen 1996: 90). Mai mult, unele surse lasă de înțeles că, în contextul acestui conflict, întregul edificiu de la Șilo a fost distrus. Bergen aduce patru argumente în favoarea acestei teze (1996: 92):

- În 1 și 2 Samuel, Șilo nu mai este menționat drept centru cultic;
- După recuperarea Chivotului de la filistenii (1 Samuel 7:1-2), nu a mai fost adus la Șilo;
- Samuel și-a mutat reședința la Rama, localitatea sa natală;
- Psalmul 78:60 și Ieremia 7:12-14; 26:6, 9 menționează explicit distrugerea lui Șilo.

În acest context, deși în vremea lui Samuel are loc o revigorare a vieții spirituale la Șilo, apreciat ca adevărat loc sacru, YHWH permite distrugerea lui ca lecție pe care poporul trebuie să și-o asume în dezvoltarea sa cultică, anume că Dumnezeu nu poate fi manipulat prin obiecte de cult și că El este Suveranul care alege forma prin care sacrul ajunge la popor. În sensul acesta, sugestia lui Tsumura că „omul poate fi purtător de sacru“ (2006: 189) este inedită pentru perioada respectivă.

Tema are argumente solide dacă analizăm implicațiile faptului că evreii nu mai au un loc sacru unde să caute voia lui Dumnezeu, însă au o persoană aleasă de YHWH care să le fie lider, călăuză și judecător: Samuel. Din acest punct de vedere, capitolul 7 al cărții este edificator. Samuel, rămas singurul element de legătură între popor și Dumnezeu, călătorește anual prin cele trei centre (Betel, Ghilgal și Mițpa), la care se adaugă Rama, localitatea sa de domiciliu (între cele patru localități de interes nu este și Șilo), pentru a oferi călăuzire poporului, ca acțiunile lor să fie în deplină armonie cu voia lui Dumnezeu (Tsumura 2006: 240). Prin urmare, importanța lui Șilo ca epicentru religios și social în vremea lui Eli și a lui Samuel a fost dată de prezența Chivotului în edificiu, semnificând identitatea lor națională, dovadă

și disperarea poporului la capturarea Chivotului, dar totodată Șilo este locul sacru unde poporul aduce jertfe și se închină lui YHWH. Dumnezeu a ales perioada respectivă pentru a duce mai departe accepțiunea asupra sacrului în Israel, și anume că omul ales de El poate fi purtător de sacru, în absența obiectelor de cult prin care poporul credea că poate manipula voia lui Dumnezeu.

Concluzii

Șilo ca spațiu sacru sau de interes național a avut o deosebită importanță pentru poporul Israel începând cu Iosua, chiar dacă uneori semnificația sa religioasă sau națională s-a diminuat, ca în vremea judecătorilor. Când interesul poporului față de Șilo scade, și la fel și nivelul lor moral, favorizând decadența spirituală sau canaanizarea avansată, YHWH alege să nu se implice în jocurile lor de culise.

În timpul conducerii lui Iosua, Șilo a fost folosit ca loc sacru în deplină armonie cu legea lui Dumnezeu, semnificația sa fiind corect apreciată de popor ca loc unde, prin prezența Chivotului, YHWH se manifesta indiferent de forma de invocare, cu condiția ca ea să nu depășească limitele Legii. În schimb, perioada judecătorilor este segmentul de timp în care căpeteniile sau bătrânii poporului arată o formă alterată, sincretică de închinare înaintea lui Dumnezeu, în esență încercând să manipuleze voința divină, ceea ce aratăcă, deși Chivotul a revenit în cele din urmă la Șilo (mutat de la Betel), nu a folosit la nimic în raport cu moralitatea sau spiritualitatea poporului.

Pe de altă parte, deși în vremea lui Samuel este evidentă revigorarea spiritualității poporului în relație cu Șilo (în contextul în care clasa sacerdotală dădea exemple negative), Dumnezeu schimbă paradigma spațiului închinării sau al căutării voii lui Dumnezeu. Este o perioadă în care oamenii pioși din popor caută fața lui Dumnezeu, dar bătrânii și căpeteniile lui Israel continuă demersul predecesorilor lor de a manipula voința divină, manipulând obiectele de cult. În acest context, Dumnezeu îi privează de instrumentul manipulării și mută centrul sacru din templul de la Șilo prin reprezentantul Său, profetul Samuel. YHWH permite deportarea Chivotului, ca să nu mai fie în posesia poporului (care credea că-l poate manipula după bunul plac), care este astfel nevoit să se concentreze asupra alesului Domnului. Samuel devine purtătorul sacrului, cel care, prin călătoriile sale anuale, reprezintă unitatea națională, transmițând ideea că sacral nu este fixat într-un loc de pelerinaj, ci este acolo unde Dumnezeu Își manifestă prezența, iar oamenii caută voia Sa. Samuel poate fi privit, așadar, ca arhetip al dihotomiei dintre Cristos (ca purtător de sacru) și Templul din Ierusalim, perceput ca adevăratul spațiu sacru de către evrei.

Luat în ansamblu, Șilo reprezintă un reper spiritual pentru perioada de tranziție de la Tabernacol la Templul lui Solomon, dar și pentru perioada în

care YHWH hotărăște să schimbe paradigma spațiului sacru pentru israeliți, în așa fel încât să nu manipuleze voia lui Dumnezeu, ci să se raporteze corect la divinitate: ei vor fi la dispoziția lui YHWH, nu invers.

Bibliografie

- Baldwin JG (1988) *1 and 2 Samuel. An Introduction and Commentary*, volumul 8. Downers Grove, IL: InterVarsity Press.
- Bergen RD (1996) *1, 2 Samuel. The New American Commentary*, volumul 7. Nashville, TN: Broadman & Holman.
- Block DI (1999) *Judges, Ruth. The New American Commentary*, volumul 6. Nashville, TN: Broadman & Holman.
- Boling RG (2008) *Judges. Introduction, Translation and Commentary*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Butler TC (2009) *Judges. Word Biblical Commentary*, volumul 8. Nashville, TN: Thomas Nelson.
- Davis DR (2006a) *Joshua*. Fearn: Christian Focus Publication.
- Davis DR (2006b) *Judges*. Grand Rapids, MI: Baker Book House.
- Hess RS (1996) *Joshua. An Introduction and Commentary*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press.
- Howard DM, Jr. (1998) *Joshua*. Nashville, TN: Broadman & Holman.
- McConville JG, Williams SN (2010) *Joshua*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Schley DG (1989) *Shyloh, A Biblical City in Tradition and History*. Sheffield: Academic Press.
- Stuart DK (2006) *Exodus. The New American Commentary*. Nashville, TN: Broadman & Holman.
- Tsumura DT (2006) *The First Book of Samuel*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Walton JH, Matthews VH, Chavalas MW (2014) *Comentariu cultural-istoric al Vechiului Testament*. Traducător Tatu S, Crețan L, Cuculea R. Oradea: Casa Cărții.
- Woudstra MH (1981) *The Book of Joshua*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.